

Çanakkale, Faenza, Mallorca ve Vallauris Örnekleriyle Akdeniz Liman Kentlerinde Seramik Kültürü ve Kimliği

Ceramic Culture and Identity in Mediterranean Port Cities as Reflected in the Cases of Çanakkale, Faenza, Mallorca, and Vallauris

Yeliz SAYDAN^{1*}, Ali Temel KÖSELER²

² Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik ve Cam Bölümü

MAKALE BİLGİSİ

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 08.05.2025

Kabul Tarihi: 10.06.2025

Anahtar Kelimeler:

Akdeniz, seramik, miras, kimlik, liman kentleri.

ÖZ

Akdeniz Havzası, tarih boyunca kültürel, ticari ve sanatsal etkileşimlerin odak noktası olmuş; bu etkileşimler, bölgedeki liman kentleri aracılığıyla birçok önemli uygarlığın mirasının günümüze taşınmasında belirleyici bir rol oynamıştır. Bu bağlamda, seramik üretimi, Akdeniz'in bazı liman kentlerinde, söz konusu kültürel ve sanatsal öğelerin kesişiminde gelişen en önemli ifade biçimlerinden biri olarak öne çıkmıştır. Akdeniz'de ye aralan dört önemli liman kenti Çanakkale, Faenza, Mallorca ve Vallauris gibi kentler hem geleneksel seramik üretiminin hem de modern sanat yaklaşımlarının kesişim noktasında yer alarak, bu sanatın küresel bir dil haline gelmesine zemin hazırlamıştır.

Bu çalışmada, Akdeniz seramikçilik kültürü ve mirasına yer verilmiştir. Çanakkale, Faenza, Mallorca ve Vallauris örnekleri üzerinden, uzun bir dönem boyunca seramik üretiminin önemli bir yer tuttuğu şehirlerin seramikçi kent imajları incelenmiştir. Seramiğin her bir kentte hem estetik bir ifade biçimi hem de sosyal ve kültürel kimlik oluşturma sürecindeki rolüne değerlendirilmiştir. Ayrıca, bu kentlerdeki seramik üretiminde günümüzdeki geleneksel tekniklerle çağdaş yaklaşımlar arasındaki denge ve etkileşimler yerinde yapılan araştırma ve gözlemlerle ele alınmıştır. Son olarak, Akdeniz'in seramik kültürünün, bu dört liman kenti aracılığıyla, bölgesel kimliklerin oluşumunda ve kültürlerarası diyalogun gelişiminde nasıl bir katkı sağladığı tartışılmıştır.

ARTICLE INFO

Research Article

Received: 08.05.2025

Accepted: 10.06.2025

Keywords:

Mediterranean, ceramics, heritage, identity, port cities.

ABSTRACT

The Mediterranean Basin has historically been a central hub of cultural, commercial, and artistic interactions; these interactions have played a decisive role in carrying the legacy of many important civilizations to the present day through the region's port cities. In this context, ceramic production has emerged as one of the most significant forms of expression at the intersection of cultural and artistic elements in certain Mediterranean port cities. Four prominent port cities in the Mediterranean Çanakkale, Faenza, Mallorca, and Vallauris have played a foundational role in transforming ceramics into a global language, standing at the crossroads of both traditional ceramic production and modern artistic approaches.

This study focuses on the culture and heritage of Mediterranean ceramics. Through the examples of Çanakkale, Faenza, Mallorca, and Vallauris, it examines the identities of places where ceramic production has held a significant place over long periods. This article explores the role of ceramics in each of these cities both as an aesthetic form of expression and as a medium in the formation of social and cultural identity. In addition, I evaluate the relationship and interactions between traditional techniques and contemporary approaches in current ceramic production in these cities through field research. Finally, the study discusses how the ceramic culture of the Mediterranean, through these four port cities, contributes to the formation of regional identities and the development of intercultural exchange.

* Sorumlu yazar.

* velizsaydann@gmail.com

**Bu makale Dokuz Eylül Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Anasanat Dalı'nda yapılan 10688281 No'lu "Çanakkale, Faenza, Mallorca ve Vallauris Liman Kentlerinin Seramik Kültürüne Etkilerinin Araştırılması" konulu sanatta yeterlik tezinden oluşturulmuştur.

GİRİŞ

Seramik, tarihsel ve kültürel etkileşimlerin somut bir ifadesidir. Toplamların yaşam biçimlerini, estetik tercihlerini ve günlük hayattaki ritüellerini yansıtırken, aynı zamanda farklı bölgeler arasındaki geçmiş ilişkileri de gün yüzüne çıkarır. Bu etkileşimin önemli örneklerinden biri, Akdeniz'in stratejik liman kentlerinde şekillenen seramik kültürüdür. Çanakkale (Türkiye), Faenza (İtalya), Mallorca (İspanya) ve Vallauris (Fransa), bu kültürel ve sanatsal geleneğin şekillendiği önemli örnekler arasında yer almaktadır. Coğrafi konumları ve tarihsel süreçleri, bu kentlerin farklı kültürlerin ve medeniyetlerin izlerini taşımasına olanak tanımış ve seramik üretiminde kendilerine özgü yollarla zengin bir miras oluşturmuşlardır. Bu dört kent, sadece Akdeniz seramiğinin gelişimine katkıda bulunmakla kalmamışlar, aynı zamanda kendi coğrafi ve kültürel kimliklerini bir kent imajı olarak yansıtmışlardır.

Bu çalışma, her bir kentte yapılan araştırma ziyaretleri ile gerçekleştirilen gözlem, deneyim ve izlenimler doğrultusunda, bu kentlerin seramik üretimlerinin ulusal ve uluslararası boyutta bir imza niteliği taşıyan yönlerini derinlemesine incelemektedir. Kentlerin seramik kültürlerine dair izlenen süreçler, yerinde yapılan gözlemler ve bu süreçlerin bireysel deneyimlerle şekillenen değerlendirmeleri üzerinden ele alınmıştır. Ayrıca, her kentte karşılaşılan farklı seramik üretim teknikleri, geleneksel ve modern sanat arasındaki etkileşimler, sanatçıların eserlerinden alınan izlenimler ve bu unsurların kültürel kimliklerle nasıl örtüştüğü değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, çalışma kentlerin seramik kültürlerinin daha geniş bir çerçevede anlaşılmasına önemli bir katkı sağlarken, bu alandaki gelecekteki araştırmalar için bir temel oluşturmayı amaçlamaktadır.

1. AKDENİZ LİMAN KENTLERİNİN SERAMİK KÜLTÜRÜNE ETKİLERİ

Akdeniz Havzası'nda yer alan liman kentleri tarih boyunca ekonomik büyüme, kültürel alışveriş ve coğrafi açıdan stratejik bir konumda olmuştur. Antik dönemlerde ticaretin gelişmesi ve toplumlar arası ilişkilerin yoğunlaşması, büyük ölçüde denizyolu ulaşım olanaklarının gelişmesine bağlıdır. Bronz Çağı öncesinde insanlar, ilkel deniz araçları olarak sazdan yapılmış sallar ya da şişirilmiş hayvan postları kullanarak su yollarında yolculuk etmişlerdir. MÖ 500'lerde Mısırlıların yelkenli gemiyi geliştirmesi, su taşımacılığı açısından dönüm noktası olmuş ve deniz ulaşımını hem daha hızlı hem de verimli hale getirmiştir. Deniz ticareti, savaşları ve kültürel etkileşimlerin ilk örneklerinin görüldüğü coğrafya ise Akdeniz Havzası'dır; bu nedenle Akdeniz, denizciliğin beşiği olarak görülmüştür (Güler T. , 2006: 1). Bu nedenle Antik Akdeniz Havzası, seramik ticaretinin merkezi olarak kabul edilmiş, bölgede yer alan liman kentleri MÖ1500'lerden beri seramik üretimi ve dağıtımı için önemli noktalar haline gelmiştir. İspanya, İtalya, Yunanistan, Anadolu ve çevresindeki bölgeler başlıca olanlardır.

MÖ 1200'lü yıllardan itibaren, Akdeniz ticaretinde Ege uygarlıklarının yerini alan Fenikeliler, ticaret ağlarını önemli ölçüde genişletmişlerdir. Suriye-Lübnan kıyılarından başlayarak Cebelitarık Boğazı'na kadar ulaşan bu ağ, Afrika'nın kuzeybatı kıyılarıyla Fas ve Portekiz'e dek uzanmıştır. Aynı zamanda Anadolunun güney sahilleri, Girit, Rodos, Taşoz gibi Ege Adaları, Yunanistan ana karası, Sicilya, Sardinya, Korsika, Balear Adaları, Malta ve İtalya gibi bölgeler de Fenike ticaretinin etkisi altında kalmıştır. Doğu Akdeniz'de Kıbrıs ve Güney Anadolu kıyıları, Batı Akdeniz'de ise İspanya ve Portekiz sahilleri bu geniş ticaret sistemine entegre olmuştur. Böylece Fenikeliler, Akdeniz'in hem doğu hem batı yakasında etkin bir ticaret ağı kurarak çok sayıda koloni ve liman kentiyle ekonomik ilişkilerini sürdürmüşlerdir (Girgin, 2006: 22).

Akdeniz liman kentleri, seramik ticaretinin iki önemli unsuru olan üretim ve dağıtım merkezleri olarak önem teşkil etmektedir. Üretim merkezi olan kentlerde seramik yapımı yoğunudur. Bu kentlerdeki seramik atölyeleri farklı tasarımlarla pek çok beğeniye ulaşmakta; üretimleri olan seramikler hem yerel kullanım hem de dış ticaret için üretilmektedir. Çanakkale, Faenza ve Vallauris kentleri buna örnek olarak gösterilen merkezlerdir.

Dağıtım merkezleri, Akdeniz liman kentlerinin çoğunlukla ithalat yaptığı seramik merkezlerine dönüşmüştür. Bu kentler, ticaret yollarının kesişim noktaları haline gelerek, diğer bölgelerle ticaret yapmak isteyen tüccarlar için vazgeçilmez yerler olmuştur. Hatta seramikler bu liman kentlerinden diğer Akdeniz kentlerine ve ötesine

ihraç edilmektedir. Örneğin, Mollarca Adası daha çok bu kapsamda değerlendirilmektedir. Limanlar iç bölgeler ile denizasırlı bölgeler arasında eşya taşıma işlemlerini kolaylaştırdığı ve ticaretin yoğunlaştığı bölgelerde yer aldıkları için ekonomik büyümeyi de teşvik etmektedirler. Ayrıca ülkelerin dış ticaret hacmini artırarak ekonomik büyümeye katkı sağlamaktadırlar (Coll, 1998: 26). Liman kentleri arasındaki etkileşimler, farklı topluluklar arasında kültürel alışverişin gerçekleşmesine olanak sağlamış ve yeni fikirlerin, malzemelerin ve sanatsal ifadelerin yayılmasına katkıda bulunmuştur. Nitekim liman kentleri tarihleri, mimarileri ve kültürel miraslarıyla turistik çekim merkezleri haline gelmiş ve bu bağlamda yerel ekonomilerini desteklemişlerdir.

Seramik, Akdeniz toplumlarının sadece tarihsel bağlantılarını ve kültürel etkileşimlerini yansıtan önemli göstergelerden biri olarak kalmamış, farklı bölgeler arasında köprü görevi de görmüştür. Ticari unsurların yanı sıra, teknik ve üslup aktarımı yapan bir sanatçı ve zanaatkar hareketinin oluşmasında oldukça etkili olmuştur. Bu sayede, farklı medeniyetlerin seramik tarzları ile teknikleri birbirini etkilemiş ve kültürlerarası bir çeşitlilik yaratılmıştır.

1.1. Akdeniz Seramikçi Liman Kenti Örnekleri

Akdeniz Havzası'nın seramikçilik kültürü ve geleneği açısından önemli dört seramikçi kenti üzerine yapılan araştırmada; bu kentlerin, geleneksel el sanatlarından aldıkları isimlerle seramikçiliğin en eski örneklerine ev sahipliği yaptığı görülmüştür. Her bir kent, Doğu-Batı etkileriyle şekillenen formları, renkleri, süsleme teknikleri ve estetik değerleri aracılığıyla günümüze taşınmaktadır. Bu çalışmada, kentlerde yapılan yerinde araştırma ziyaretleri, incelemeler ve değerlendirmeler doğrultusunda, Akdeniz seramik kültürünün zenginliği ve sürekliliği ele alınmış, bu kentlerin seramikçilikteki tarihsel ve güncel rolleri kapsamlı bir analizle ortaya konmuştur. Ayrıca, geleneksel ve modern seramik anlayışları arasındaki etkileşimlerle günümüze taşınma süreçleri incelenmiş ve her bir örnek kendi özel bağlamında detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

1.1.1. Çanakkale

Çanakkale kenti, Antik Çağlardan bu yana seramik üretimiyle bilinen önemli merkezlerden biridir. Farklı üretim teknikleri ve biçimsel yorumlarla gelişen Çanakkale seramikleri, bölgeye özgü hammaddelerin kullanılması sayesinde kendine has bir nitelik kazanmıştır. Yaklaşık 400 yıllık bir geçmişe sahip olan yakın dönem geleneksel Çanakkale seramikleri, sır altı bezemeler ve kabartmalı süslemelerin yoğunluğu ile dikkat çeker. Bazı araştırmacılar, bu seramiklerin estetik açıdan düşük kaliteli sayılabileceğini öne sürse de Akdeniz seramik sanatındaki canlılığı ve süsleme zenginliğini başarılı bir şekilde yansıttığını da belirtmektedirler. Kentin adı ise hem çanak çömlek üretimindeki gelişmelerden hem de bölgedeki kalelerin varlığından türemiştir (Sanay, 1989: 4).

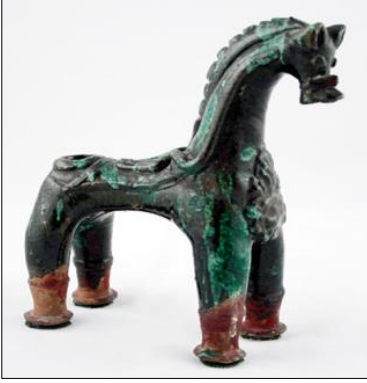
Çanakkale'ye özgü seramik üretiminin en dikkat çekici örnekleri arasında, 18. yüzyıla tarihlenen gemi, ev ve ibrik biçimli objeler ile sade geometrik desenler ve bitkisel motiflerle süslenmiş tabak, çanak ve vazolar yer almaktadır. 18. yüzyıldan 19. yüzyıla uzanan süreçte, bölgedeki çömlek ustaları teknik becerilerini geliştirerek daha estetik ve kaliteli eserler ortaya koymuşlardır. Bu özgün üretimler, dönemin birçok Avrupalı gezgininin ilgisini çekmiş ve Çanakkale seramiklerinin ün kazanmasına katkı sağlamıştır. Kenti cazip kılan bir diğer unsur ise stratejik coğrafi konumudur; gazdan geçen ticaret ve savaş gemileri aracılığıyla bu seramikler, hediyeelik eşya ve el sanatı niteliğiyle geniş bir dolaşıma girmiştir (Saydan, 2024: 24).

Çanakkale seramiklerini benzerlerinden ayıran başlıca özelliklerden biri, insan ve hayvan formlarında üretilmiş figüratif örnekler ile yüzeyde kabartma biçiminde uygulanan dikkat çekici aplike süslemelerdir (Karagül, 2013: 90). Bu seramiklerde sıklıkla şeffaf sırların yanı sıra yeşil, sarı ve kahverengi tonlar kullanılmıştır. Ayrıca mor ve siyah gibi daha nadir renkler de dekoratif amaçla tercih edilmiştir (Batmaz, 2019: 28). Çanakkale seramikleri, kırmızı ve nadiren bej tonlarındaki çamur kullanımıyla üretilmiş olmaları bakımından kendine özgü bir karakter taşımaktadır. Bu seramiklerde genellikle sır altı tekniğiyle uygulanan motifler öne çıkarken, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren sır üstü boyama uygulamaları da yaygınlık kazanmıştır (Tekkök, 2018: 26). Geç dönem Çanakkale seramiklerinde, sır yüzeyine uygulanan altın yaldız, siyah, mavi, kırmızı ve beyaz gibi renkler, ilk pişirimin ardından eklenmiş, ardından bu süslemeler düşük sıcaklıkta gerçekleştirilen ikinci bir pişirimle sabitlenmiştir (Tekkök, 2018: 27). Sır üstüne uygulanan boyaların

çoğu, zamanla kalıcılığını yitirmiş ve yüzeyden dökülmeye başlamıştır (Batmaz, 2019: 28). Bu nedenle, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Çanakkale seramiklerinde belirgin biçimsel ve yapısal bozulmalar gözlemlenmektedir. Bu durum, aynı dönemde dünya genelinde hızla yaygınlaşan endüstrileşme sürecinin seramik üretimi üzerindeki olumsuz etkilerinden biri olarak değerlendirilmektedir (Öney, 1971: 72).

Görsel 1. Bitkisel desenli geleneksel Çanakkale tabağı, Suna ve İnan Kırac Kaleiçi Müzesi, Antalya (18. yüzyıl sonu - 19. yüzyıl başı).

Görsel 2. At biçimli geleneksel Çanakkale seramiği, Suna ve İnan Kırac Kaleiçi Müzesi, Antalya (19. yüzyıl sonu).

Geleneksel Çanakkale seramikleri günümüzde hâlâ dünyanın önde gelen müzelerinde sergilenmektedir. Özellikle 19. yüzyılın ortalarından itibaren hediye ve hatıra amaçlı üretilen bu parçalar, uluslararası koleksiyoncuların ilgisini çekmiş, Paris'teki Sèvres Porselen Müzesi, Londra'daki Victoria ve Albert Müzesi ile Atina'daki Benaki Müzesi gibi saygın kurumların koleksiyonlarına dâhil edilmiştir (Glassie, 1993: 898). Çanakkale seramiklerinin Ege adalarına yayılması, bu eserlerin Yunanistan'daki Atina Benaki Müzesi koleksiyonlarında da yer almasını sağlamıştır. Türkiye'de ise İstanbul Arkeoloji Müzesi, Çanakkale Arkeoloji Müzesi, Ankara Etnografya Müzesi, Sadberk Hanım Müzesi ve Suna ve İnan Kırac Vakfı gibi pek çok kamuya açık ya da özel koleksiyonda bu seramik örneklerine rastlamak mümkündür (Arda, 2010: 1).

Görsel 3. Geleneksel Çanakkale seramikleri bölümü, Çinili Köşk, İstanbul Arkeoloji Müzesi, İstanbul (Birinci Yazar Arşivi, 2023).

Görsel 4. Londra’da Victoria ve Albert Müzesi’de bir Çanakkale küpü, Londra, İngiltere, (Akbaba, 2024).

2013 yılında Çanakkale’de kent belediyesi tarafından uzun uğraşlar sonucu tarihi bir er hamamı restore ettirilerek, Çanakkale geleneksel seramiklerinin güçlü örneklerinin sergilendiği bir seramik müzesi kurulmuştur. Burada çeşitli koleksiyonlardan seçili parçalar geçici veya kalıcı olarak sergilenmekte ve yöreye özgün seramiklerin tıpkıları üretilerek satışa sunulmaktadır. Meraklılarının ziyaret ederek görebileceği Çanakkale seramikleri, yalnızca belli bir döneme ait bir zevkin ürünü olmayıp etnografik çeşitliliği, kalitesi ve yaratıcılığı ile oldukça dikkat çekmektedir (Saydan, 2024: 42).

Görsel 5. Çanakkale’deki yenilemesi tamamlanmış Tarihi Er Hamamı, günümüz Çanakkale Seramik Müzesi, dış görünüm, Çanakkale (Birinci Yazar Arşivi, 2022).

Görsel 6. Çanakkale Seramik Müzesi, eser sergileme salonu, Çanakkale (Birinci Yazar Arşivi, 2022).

Günümüzde Çanakkale'deki seramik üretimi, özellikle sanayi ölçeğinde Çan ilçesinde faaliyet gösteren Kale Seramik Fabrikaları ile dikkat çekmektedir. Bu kuruluş, hem ulusal hem de uluslararası pazarda önemli bir yer edinmiştir. Aynı bölgede ve çevresindeki köylerde konumlanan büyük ölçekli seramik fabrikaları ise 60 yılı aşkın bir süredir üretimlerini sürdürmekte ve yalnızca ekonomik katkı sağlamakla kalmayıp, bölge için ciddi düzeyde istihdam da yaratmaktadır (Saydan, 2024: 44).

Günümüzde teknolojinin sağladığı imkânlarla birlikte, Çanakkale'deki seramik üretimi yeni kuşak seramikçilerin katkısıyla sürdürülmektedir. Son yıllarda açılan seramik atölyeleri, özgün tasarımlar ve kaliteli üretim anlayışıyla geleneksel Çanakkale seramiklerinin yeniden görünürlük kazanmasına olanak tanımaktadır. Bu alanda faaliyet gösteren seramikçilerin büyük bir bölümü, üniversitelerin güzel sanatlar fakültelerinden mezun olmuş, teknik bilgi ve tasarım becerisiyle donanmış bireylerdir ancak geleneksel biçim ve süslemeleri çağdaş bir yorumla yeniden ele alan üretimlerin yalnızca sınırlı bir kısmı pazara sunulabilmektedir. Bunun temel nedenlerinden biri, bu özgün seramiklerin ulusal ve uluslararası düzeyde yeterince tanıtılmaması ve dolayısıyla turistik bir değer olarak görülmemesidir. Bu bağlamda tanıtım ve pazarlama stratejilerinin güçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Üretimin sürdürülebilirliğini sağlamak ve nitelikli çıktıları artırmak amacıyla yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve meslek birliklerinin koordineli çalışması gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca, üniversiteler ve sanat okulları tarafından geliştirilecek politikalar, bu üretim biçiminin geleceğine yön verecek kent odaklı stratejilerin belirlenmesinde etkili olacaktır. Zanaatın kuşaktan kuşağa aktarılabilmesi için ise hem usta-çırak ilişkilerinin güçlendirilmesi hem de çağdaş yöntemlerin akademik düzlemde değerlendirilerek gelecek nesillere aktarılması gerekliliği vurgulanmaktadır (Saydan, 2024: 44).

Görsel 7. Çanakkaleli çömlek ustası Muhammet Onat, geleneksel Çanakkale halka testi yorumu, Çanakkale (Onat, 2023).

Görsel 8. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcısı ünvanına sahip sanatçı, Sinem Kınay, geleneksel Çanakkale örgü sepet yorumu, Çanakkale (Kınay, 2023).

Çanakkale seramiklerinin geleneği, çağdaş ve modern üretimlerde de yer bulmaya devam etmekte, bu sürecin gelişimi yerel seramikçiler ve akademisyenler tarafından sürekli olarak desteklenmekte ve pekiştirilmektedir. Geleneksel seramiklerin daha geniş bir kitleye tanıtılması ve pazarlanması adına yapılan çalışmalar hem geçmişin korunmasını hem de seramiklerin modern dünyadaki yerini sağlamlaştırmayı hedeflemektedir. 2025 Mayıs ayında ilki gerçekleştirilecek Uluslararası Çanakkale Seramik Festivali bunun öncü adımlarından biri olmuştur.

Görsel 9. Kepenek Seramik Atölyesi'nde modern çanak çömlek üretimleri, Çanakkale (Birinci Yazar Arşivi, 2023).

1.1.2. Faenza

Faenza kenti isminin Romalılar tarafından "Faventia" olarak anılmasıyla, bu sözcük İngilizcede "faience" ve Fransızcada "faïence" olmak üzere birçok dilde kullanılmıştır ("Faenza" Sözlük, 2022). Dilimize "fayans" olarak girmiş olan bu sözcük, kente ismini veren üzeri resim ve süslemelerle bezenmiş sırlı seramikleri tanımlamaktadır (Hacızade, 2014: 50). Faenza isminin değişime uğramış hali olan "fayans" kelimesi, mayolika da dâhil olmak üzere her türlü sırlı toprak eşyayı içeren genel ve kolektif bir terimdir. Attard ve Azzorpardi (2012: 7) göre, mayolika bir fayans türü olduğu için en doğru şekilde "fayans" olarak adlandırılmıştır.

Faenza seramik sanatının temeli "mayolika" adı verilen bir teknığe dayanmaktadır. Bu teknik, kökenini İslam seramiğinde kullanılan kalay sırlı örneklerden almakta olup, zamanla Avrupa'ya taşınmış ve özellikle Rönesans döneminde İtalya'da büyük bir gelişim göstermiştir (Sevim, Özüdoğru & Eğin, 1992: 215). Mayolika adının, bu tür seramiklerin ilk olarak taşındığı yerlerden biri olan İspanya'nın batısındaki Mallorca Adası'ndan geldiği düşünülmektedir (Alaybek, 2008: 3). Bir sonraki bölümde ele alınan Mallorca Adası, majolica seramiklerinin Akdeniz'deki yayılımında önemli bir merkez olarak öne çıkmaktadır. Bu seramiklerin hikâyesi, 16. yüzyılda İspanyol kıyılarında "majolica" adıyla bilinen parlak, sırlı ve renkli kapların İtalyan zanaatkarlara satılmasıyla başlamıştır. İtalyan ustalar bu teknikleri İspanyollardan öğrenmiş; ardından

İtalya'nın çeşitli bölgelerinde, özellikle de Faenza'nın da içinde yer aldığı Emilia-Romagna bölgesinde majolica üretimi hızla gelişmiştir (Attard & Azzopardi, 2012: 7). Teknik ve biçimsel açıdan gelişim gösteren bu seramik üretimi, zamanla Sicilya gibi diğer önemli merkezlere de yayılmıştır (Alaybek, 2008: 41).

Görsel 10. “Pavona” tarzında dekore edilmiş geleneksel Faenza tabağı, MIC Faenza Müzesi, Faenza, İtalya (15. yüzyıl sonu).

Görsel 11. 15. yüzyıl sonu - 16. yüzyıl başı, Ivilia Bela, Faenza mayolikas, MIC Faenza Müzesi, Faenza, İtalya (Birinci Yazar Arşivi, 2022).

Mayolika tekniğinin ortaya çıkışı, gelişimi ve zamanla gerilemesi, İtalya'nın tarihsel süreçteki siyasi, ekonomik ve kültürel dönüşümleriyle yakından ilişkilidir. 15. yüzyılın başlarında, uzun süren durgunluk döneminin ardından İtalya yeniden bir canlanma sürecine girmiş; bu dönemdeki ekonomik toparlanma, sermaye birikimini beraberinde getirerek plastik sanatların desteklenmesine zemin hazırlamıştır. Çömlekçilik gibi köklü zanaatlar da bu ortamda bilimsel ve sanatsal ilerlemelerle dönüşüm geçirmiştir. Bu süreçte, uluslararası gotik tarzın etkisiyle arkaik mayolika anlayışından ayrılan ve günümüzde “mayolika” olarak tanımlanan yeni bir üretim biçimi ortaya çıkmıştır (Okçuoğlu & Ilıcalı, 2017: 223).

Faenza seramiği, 19. yüzyılın sonlarında savaşların ve Sanayi Devrimi'nin etkisiyle varlığını sürdürme mücadelesine girmiştir. Yüzyılların birikimi bir anda yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalırken, seramik sanatçıları arasındaki dayanışmayı destekleyen soylu ailelerin girişimleri sayesinde seramik üretimi yeniden işlev kazanmış ve canlanmıştır. Ne var ki 20. yüzyılın başları kültürel ve sanatsal açıdan verimli ve somut atılımların gerçekleştiği bir dönem olmuştur. Bugün, bu küçük kent dünyanın en büyük seramik müzesine sahiptir. Louvre Müzesi resim ve heykel için ne anlama geliyorsa, “Faenza Uluslararası Seramik Müzesi” İtalyanca ismiyle “Museo Internazionale della Ceramiche in Faenza” (MIC Faenza) de seramik için aynı değeri taşımaktadır. Bu nedenle, kenti “Seramiğin Başkenti” olarak adlandırmak yerinde bir ifade olacaktır (Nepoti, 1990: 9).

Ünlü İtalyan fizikçi Evangelista Torricelli'nin doğumunun 300. yılına özel olarak düzenlenen etkinlikler, Faenza kenti için adeta bir yeniden doğuşu simgelemiştir. 1908 yılında kurulan “Faenza Uluslararası Seramik

Müzesi”, antik dönemden çağdaş eserlere kadar geniş bir yelpazede hem ulusal hem de uluslararası alandan önemli bir koleksiyona ev sahipliği yaparak dikkatleri üzerine çekmiştir. Bu müze, dünya çapında pek çok farklı döneme ait seramik eserleri barındırmasının yanı sıra, Chagall ve Picasso gibi ünlü sanatçılara ait seramik çalışmalarını da sergilemeye başlamıştır. Ayrıca, Rönesans Dönemi’nde üretilen Faenza seramiklerinden oluşan kapsamlı bir koleksiyon da müzenin zengin içeriklerinden biri haline gelmiştir. Bugün, bu müze, her yıl dünyanın dört bir yanından gelen ziyaretçilere kapılarını açmakta ve 1989 yılından bu yana uluslararası düzeyde düzenlenen bir seramik bienali ve pek çok yarışma gerçekleştirmektedir. Türk ressam Abidin Dino, 1986 yılında özel bir davet üzerine Faenza’yı ziyaret etmiş ve burada seramik üzerine çalışmalar yapmıştır. Ayrıca, düzenlenen Palio Yarışması’na onur konuğu olarak katılan Dino, kazanan sanatçıya o yılın birincilik ödülünü bizzat takdim etmiştir. Bu buluşma, Türk-İtalyan ilişkileri için seramik mirası üzerinden kalıcı bir anlam taşımıştır (Dino, 1990).

Görsel 12. MIC Faenza, müzenin dış görünümü, Faenza, İtalya (Birinci Yazar Arşivi, 2022).

Görsel 13. MIC Faenza, müzenin iç görünümü, Faenza, İtalya (Birinci Yazar Arşivi, 2022).

Görsel 14. Marc Chagall, Cupid, MIC Faenza Müzesi, Faenza, İtalya (Chagall, 1952).

1910’lu yıllarda Faenza kenti ekonomik açıdan yeniden bir kriz dönemine girmiş ve bu süreçte seramik üretimiyle bağlantılı pek çok fabrika faaliyetlerini durdurmak zorunda kalmıştır. Sanatın bu tür ekonomik dalgalanmalardan olumsuz etkilenmesini engellemek isteyen kentli aydınlar ve maddi gücü yerinde bireyler, daha önce kurulan müzenin yanı sıra, seramik sanatını ulusal ölçekte yeniden canlandırmak ve bu alanda uzmanlaşacak bireyler yetiştirmek amacıyla bir seramik okulu kurulmasını sağlamışlardır. Dönemin zorlu koşullarına tanıklık etmiş ustalar, eğitimci olarak seçilmiş ve sahip oldukları teknik ve uygulamalı bilgiler yeni kuşaklara aktarılmıştır. Zaman içerisinde daha sistematik ve kurumsal bir yapıya kavuşan bu eğitim kurumu, çalışmalarını “Devlet Seramik Enstitüsü” adıyla sürdürmeye devam etmiştir (Dino, 1990).

Bugün Faenza’daki seramik atölyeleri 20. yüzyılda genç kuşakların bu alanda başvuracakları eğitim ve öğretim merkezlerine dönüşerek seramiğin bir sanat malzemesi olarak kullanılması yönünde kamuoyunu bilgilendirmiştir. Faenza seramiği, modern endüstrinin gereksinimleri doğrultusunda fayans üreten bir sanayi dalı olmaktan çok, Orta Çağ’dan 19. yüzyıla kadar uzanan geleneksel süsleme modellerini yeniden yaşatan bir sanat dalı olarak kendini kabul ettirmiştir. Bugün, Faenza seramikleri UNESCO dünya kültür mirasına girmiştir (History of the Museum, 2022). Günümüzde, şehir merkezinde bulunan birçok küçük “botteghe” (atölye), Faenza’nın seramik üretimini temsil etmektedir. Bu atölyelerde seramikçiler, kendine özgü geleneksel motifleri seçerek el işçiliğine dayanan üretim yapmaktadırlar. Yerel zanaatkarların yüksek seviyedeki teknik uzmanlığı, ince bir zevk ile seramik geleneğini güçlendirmiş ve Faenza’daki birçok sanatçının pazar, endüstri ve endüstriyel tasarım alanıyla önemli ilişkiler kurmasına olanak sağlamıştır. Kenti ve çevresini ziyaret eden turistler, 60’ın üzerinde atölye ve üretim merkezi tarafından üretilen eşsiz örnekleri, Faenza’ya özgü İtalyan seramiklerini koleksiyonlarına katabilmektedirler. Yerel yönetimlerin bu sanatçılara sağladığı destek azımsanmayacak boyuttadır (Saydan, 2024: 69).

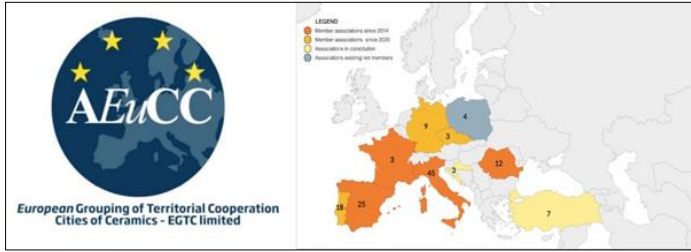
Görsel 15. La Vecchia Faenza Atölyesi’nde üretilmiş geleneksel mayolika seramikleri, Faenza, İtalya (Birinci Yazar Arşivi, 2022).

Görsel 16. Vignoli Atölyesi’nden modern seramikler, Faenza, İtalya (Birinci Yazar Arşivi, 2022).

Tüm bu çabaların sonucunda, Faenza kenti sadece Avrupa'da değil, aynı zamanda dünya genelinde de seramiğin merkezi olarak tanınmaktadır. Kent, yüzyıllar süren köklü bir seramik geleneğine sahip olmasının yanı sıra, bu geleneği günümüze taşıyan hem bireysel hem de kurumsal girişimlerin varlığını sürdürebilmesini sağlamıştır. Bununla birlikte, ulusal sınırları aşan bağlar ve küresel etkileşimler, giderek artan bir öneme sahip olmuştur. Bu dinamik süreç sayesinde, Faenza'daki seramik geleneği hem geçmişin izlerini taşımayı sürdürmüş hem de modern ve çağdaş sanat yaklaşımlarıyla güçlü bir şekilde harmanlanarak günümüzdeki halini almıştır (Saydan, 2024: 69). Bunu en önemli destekleyici kurumlarından biri "İtalyan Seramik Kentleri Birliği" (Associazione Italiana Città della Ceramica - AiCC)'dir. Bu birlik "Avrupa Seramik Kentleri Birliğine" (Associations of Cities of Ceramics in Europe - AEuCC) bağlıdır (AiCC, Statuto, 2014).

Faenza kenti, seramik alanındaki etkinlikleriyle dikkat çekmekte olup, uluslararası müzesi ve Faenza Belediyesi'nin iş birliğiyle her iki yılda bir düzenlenen "Argillà Italia" festivali aracılığıyla seramik dünyasına öncülük etmekte ve bu alandaki farklı toplulukları bir araya getirmektedir. Bu çabalar doğrultusunda, İtalyan Seramikçi Kentleri Birliği de önemli bir rol oynamaktadır (Saydan, 2024: 74). Ayrıca AiCC (İtalyan Seramik Merkezleri Derneği), seramik geleneğinin korunması, araştırılması ve bu alanda bilgi edinilmesi için tüm kamu ve özel kuruluşlara destek sağlamak amacıyla her yıl Mayıs ayının üçüncü haftasında "Buongiorno Ceramica" (Günaydın Seramik) adıyla İtalya genelinde bir etkinlik düzenlemektedir. AiCC, aynı zamanda "İtalya Argilla Seramik Festivali" ve "Avrupa Seramik Rotası" gibi organizasyonlarla da paralel olarak faaliyet göstermektedir (Saydan, 2024: 75).

Görsel 17. Avrupa Bölgesel İş Birliği Seramik Kentleri Grubu (EGTC) logosu ve haritası, Faenza, İspanya (2022).

Görsel 18. İtalyan Seramik Kentleri Birliği'nin (AiCC) kurum logosu ve AiCC'ye kayıtlı İtalyan seramik kentlerinin turistik haritası, Faenza, İtalya (2022).

Görsel 19. Argilla İtalya Festivali'nden sokak satış stantları, Faenza, İtalya (Birinci Yazar Arşivi, 2022)

Görsel 20. Argilla İtalya Festivali'nden uluslararası karma bir sergi açılışı, Faenza, İtalya (Birinci Yazar Arşivi, 2022).

1.1.3. Mallorca

Başlangıçta, Mallorca Adası'ndan gelen sırlı seramikler için kullanılan “mayolika” terimi, zamanla geniş bir anlam kazanmıştır. Geç Orta Çağ İtalyan yazarlarından Dante gibi isimler, bu ürünleri “Maiolica” olarak adlandırmışlardır. Maiolica teriminin, Mallorca Adası ile doğrudan bir bağlantısı olmadığı ve adın, sözde terimin mucidi olarak öne sürülen Maiolo'dan (İtalya'nın Emilia-Romagna bölgesindeki Rimini iline bağlı bir kasaba) türediği iddiası ise temelsiz bulunarak reddedilmiştir (Attard & Azzopardi, 2012: 4). Sevim, Hakan Dönmezer, Hakan Martinez, Sevim ve Çöl'ün (2017: 23) yapmış oldukları araştırmaya göre, seramiklerin Akdeniz'in önemli ticaret merkezlerinden biri olan Mallorca Adası'ndan yayılması nedeniyle, bu ürünler “majolica” (mayolika) adıyla tanınmıştır.

Mallorca'daki seramikçilik, diğer seramikçi kentleri gibi köklü bir geçmişe ve tarihi birikime sahiptir. Adanın çeşitli kültürlerin etkisi altında kalmış olduğu, arkeolojik alanlarda bulunan çok sayıda seramik parçasıyla açıkça ortaya konulmaktadır. Mallorca'daki en eski seramik örneklerinin, MÖ 1400-700 yılları arasına tarihlenen ve Talayotik Kültür'e kadar uzanan bir geçmişe sahip olduğu bilinmektedir. Çömlekçiliğe dair ilk izlerin ise Palma ve Manorca bölgelerinde ortaya çıktığı düşünülmektedir. Ayrıca, Mallorca, Karthacalılar'dan Romalılar'a, İslam dönemi ve sömürge dönemine kadar farklı kültürel etkilerin izlerini taşıyan bir çömlekçilik geleneğine sahiptir (Wilson, 2017: 368).

Roma İmparatorluğu'nun hüküm sürdüğü dönemde, Mallorca Adası'nın coğrafi konumu büyük bir stratejik öneme sahipti. 1. yüzyılda Mallorca Krallığı, İspanya'nın bir parçası haline gelmiş ve bu dönemde yapılan seramik üretimi, Katolik Krallık Dönemi'ne kadar devam etmiştir. Roma dönemi seramikleri, ince işçilikle

üretilen çömlek, amfora ve mozaiklerden oluşur ve bu eserler, Roma dönemi yapıları ve günlük yaşam hakkında değerli bilgiler sunmaktadır.

Mallorca'daki seramik üretimi, Orta Çağ ve Rönesans Dönemlerinde zirveye ulaşmıştır. 14. ve 15. yüzyıllarda, Mallorca seramikleri bölgedeki dini ve sivil yapılar için estetik süslemeler olarak kullanılmıştır. Özellikle kiliseler ve şatolar, seramik döşemeler, fırın çini süslemeleri ve seramik levhalarla dekore edilmiştir. Orta Çağ'da Arap İspanya'sının etkisi altında kalan Mallorca, İslam kültüründen önemli izler taşımaktadır. Rönesans Dönemi'nde ise Mallorca seramikleri daha ince işçilikle tanımlanmış ve sırlı seramikler ile fayanslar popüler bir hale gelmiştir.

Görsel 21. 11. yüzyıl ait Çanakkale'nin gemi desenli tabaklarını andıran bir İslam dönemi tabağı, İspanya (1200).

Görsel 22. İtalyan alberellolarını andıran bir Mallorca mayolikası. Palma de Mallorca, İspanya (15. yüzyıl).

Mallorca'nın merkezi Palma'da yapılan araştırmalar sonucunda, adada "çömlek" olarak bilinen "Sa Gerreria" adlı mahallenin, 16. yüzyılda yoğun seramik üretimi yapılan bölgelerden biri olduğu anlaşılmıştır. 1576 yılına ait belgeler, bu mahalledeki dar sokaklarda 20 çömlekçinin faaliyet gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bugün "Passeig de l'Artesania" (Çömlekçiler Pasajı) olarak bilinen alanda, bu geleneksel el sanatını yaşatmaya devam eden üreticiler, yerel yönetimler tarafından desteklenen projeler ve açık atölye ile dükkânlar aracılığıyla seramik üretimini sürdürmektedir (Saydan, 2024: 97).

Görsel 23. Palma, Passeig de l'Artesania'dan bir seramik atölyesinin tabelası, Palma de Mallorca, İspanya (Birinci Yazar Arşivi, 2023).

Mallorca Adası'ndaki bir diğer önemli seramik merkezi ise Santa Eugenia'dır. Ancak 17. yüzyıldan itibaren bu atölyelerin faaliyetleri, Marratxí Bölgesi'ndeki Pórtol ve Sa Cabaneta bölgelerine kaymıştır. Bu iki bölge, birbirlerine oldukça yakın mesafede bulunmaktadır (Saydan, 2024: 98).

Pórtol, 17. yüzyılın sonlarına kadar uzanan, birkaç "olleries" (Katalanca'da çömlek atölyesi) ile tanınan ve köklü bir çömlekçilik geleneğine sahip bir bölgedir. Ayrıca, bu bölge, kırmızı kil rezervi ile de ünlüdür. Pórtol, 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında en parlak dönemlerini yaşamıştır ve o dönemde kasabada yirmiden fazla çömlekçi bulunmaktaydı. Ancak 1960'larda bu sayı Pórtol'da 9'a, Sa Cabaneta'da ise 2'ye düşmüştür. Pórtol'daki özel kırmızı toprak, mutfak seramikleri üretimi için ideal bir malzeme sunduğu için, bölgeyi bu tür seramiklerin üretildiği tek yer haline getirmiştir (Saydan, 2024: 98).

Sa Cabaneta'da yer alan Massier ve diğer seramik merkezlerinde, adanın geleneksel seramiklerine dair pek çok örnek bulunmaktadır. Bu zengin seramik geleneği, adanın "Seramik Diyarı" olarak anılmasını sağlamaktadır. Bugün de Marratxí Bölgesi, Mallorca'nın seramik ürünlerinin sergilendiği önemli bir merkez konumundadır (Saydan, 2024: 98-99).

Görsel 24. Sa Cabaneta'da yer alan, eski bir un öğütme fabrikasından dönüştürülmüş Marratxí Seramik Müzesi, Mallorca, İspanya (Birinci Yazar Arşivi, 2023).

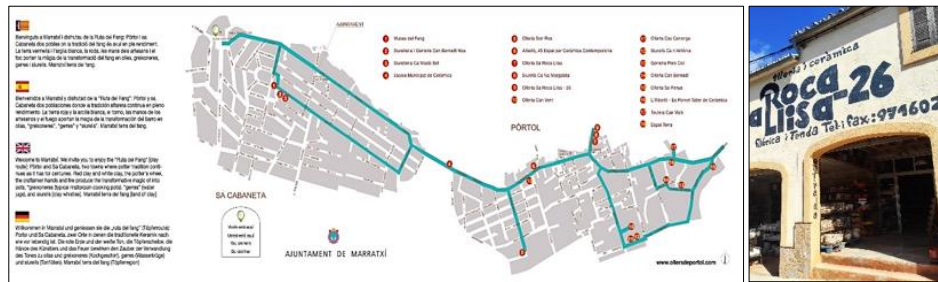

Görsel 25. Marratxí Seramik Müzesi'nde sergilenen modern seramik tabaklar, Mallorca, İspanya (Birinci Yazar Arşivi, 2023).

1984 yılından beri büyük bir ilgiyle düzenlenen “Fira de Fang” (Çamur Festivali), her yıl mart ayının başında gerçekleştirilmekte ve her yıl yüzbinlerce ziyaretçi adaya çekmektedir. Bir hafta süren bu etkinlikte, seramik çömlekler, çanaklar ve çeşitli seramik objeler sergilenmektedir. Festivalin amacı, Mallorca'daki geleneksel seramikçilik mirasını korumak ve bu geleneği daha da geliştirmektir (Ajuntament de Marratxí, 2023). Faenza'daki Argilla İtalya ve Marsilya'daki Argilla Fransa festivalleriyle benzerlik gösteren bu etkinlik, Akdeniz seramikçi kentlerinde uzun yıllardır süregelen festival kültürünün güzel bir örneğidir (Saydan, 2024:100).

Marratxí'de, yerel yönetim desteğiyle kurulan ve seramik alanında kariyer yapmak isteyenlere sertifikalı kurslar sunan “La Escuela Municipal de Cerámica Pilar Sastre” adlı bir seramik okulu bulunmaktadır. Bu okul, bölgedeki seramik üretiminin devamlılığı için önemli bir rol oynamaktadır. Hem geleneklerin yaşatılmasına katkıda bulunmakta hem de araştırma ve geliştirme (Ar-Ge) çalışmalarına katkı sağlamaktadır (Saydan, 2024: 103).

Marratxí'de dikkati çeken bir diğer önemli unsur, seramikçi kentlerinde yaygın olarak görülen seramik kenti haritasıdır. Burada “Ruta del Fang” (Çamur Rotası) adıyla bir broşür şeklinde sunulan harita, bölgedeki seramik atölyelerinin yerlerini net bir şekilde göstermekte ve her biri hakkında bilgi sağlamaktadır. Bu harita, kentin kimliğinde seramikçiliğin ne denli merkezi bir rol oynadığını vurgulamaktadır (Saydan, 2024: 103).

Görsel 26. Marratxí ve Pórtol bölgelerine ait “Ruta del Fang” seramik rotası haritası ve bir çarşı görüntüsü, Mallorca, İspanya (2023).

Görsel 27. Marratxi Belediyesinin hazırladığı “Ruta del Fang” (Çamurun İzinde) projesinin kent imajını yansıtan seramik pano çalışması, Mallorca, İspanya (Birinci Yazar Arşivi, 2023).

Görsel 28. Marraxi Can Bernadé Nou Atölyesi'nde üretilmiş seramikler, Mallorca, İspanya (Birinci Yazar Arşivi, 2023).

Seramikçiliğin önem taşıdığı diğer yerler ise Alaró, Consell, Felanitx, Pollensa ve Manacor'dur. Ayrıca adada ürünlerini kendi atölyelerinde ve başka mağazalarda satışa sunan, kendini seramik yapmaya adanmış birçok çömlekçi yaşamaktadır. Bazı çömlekçilere devlet tarafından usta seramikçi unvanı verilmiştir ki bu unvanı almış kişilerin adanın seramikçilik geçmişine dair bir çizgilerinin, herkes tarafınca kabul görmüş üstün yetenek ve yaratıcılıklarının olması gerekmektedir. Nitekim Mallorca seramikleri geleneksel olarak elle şekillen çömlekçi çarkında üretilmektedir. Renk paleti de oldukça çeşitli olan Mallorca seramikleri, yine el yapımı dekoratif özellikleriyle tanınmaktadır. Mallorca seramikleri, adanın coğrafi konumu ve Akdeniz iklimini yansıtan canlı ve parlak renkleri barındırmaktadır (Saydan, 2024: 101-102).

Mallorca Adası'ndaki seramikler, yalnızca dekoratif bir formda değil, aynı zamanda bölgenin tarihini ve kültürel kimliğini yansıtan önemli bir miras olarak kabul edilmektedir. Bu seramiklerden özellikle dikkat çeken geleneksel örneklerden biri, parlak renklerle süslenmiş seramik düdük figürleri olan “siurell”dir. Bu figürler, geleneksel üretim teknikleriyle üretilip desenleri korunarak gelecek nesillere aktarılmakta ve ayrıca turistik ürün olarak da büyük talep görmektedir (Ajuntament de Marratxí, 2023).

“Siurell”, kaide üzerine yerleştirilmiş küçük hayvan ve insan figürlerinden oluşan, seramikten yapılmış bir düdük oyuncak olup, Mallorca’nın el sanatı geleneğinin önemli bir temsili olarak kabul edilmektedir (Ajuntament de Marratxí, 2023). Bu zanaatın tarihi ve kökenleriyle ilgili yapılan araştırmalar, özellikle Marratxí’deki ziyaretlerde derinlemesine incelenmiştir. Örneğin, “Museu del Fang de Marratxí” (Marratxí Seramik Müzesi) ziyareti sırasında yapılan sözlü araştırmalara göre, bu zanaatın kökenlerinin antik dönemlere kadar uzandığı anlaşılmaktadır. Ancak kökeni ve olası kullanımları konusunda pek çok teori öne sürülmüş olmasına rağmen, bu konuda kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır (Marratxí Seramik Müzesi, 2023).

Görsel 29. Paleontolog Inocencio Sarrión Montaña Koleksiyonu, eski tarihli terra cota figürler, Valensiya Prehistorya Müzesi, Valensiya, İspanya (t.y.).

Görsel 30. Eski tarihli terra cota figürleri andıran “siurell” figürler, Marraxi Can Bernadí Nou Atölyesi, Mallorca, İspanya (Birinci Yazar Arşivi, 2023).

1.1.4. Vallauris

Vallauris kentinin seramikçilik geleneği, bölgedeki çamur kaynaklarının yüksek pişirme potansiyeli ve mutfak seramiği üretimi için uygunluğu göz önüne alındığında, oldukça köklü bir geçmişe dayanmaktadır. Ancak rehistorik döneme dair bu alanda herhangi bir çanak çömlek izine rastlanmamıştır. Bu durum, Vallauris’in seramikçilik geleneğinin Hristiyanlık başlangıcına kadar uzandığını ve yaklaşık 2000 yıllık bir geçmişi olduğunu düşündürmektedir (Golfo-Juan, 2023). Kentte, Gallo-Roma dönemine ait killi topraktan yapılmış tuğla ve küp kalıntıları günümüze ulaşmaktadır. Roma Dönemi’nden itibaren Vallauris, çömlekçilikle tanınan bir kasaba olmuştur (Wouters, 2006: 44).

Ancak, 16. yüzyıla kadar kesintisiz devam eden bu seramik geleneği, kenti etkisi altına alan veba salgını nedeniyle büyük bir duraklama yaşamıştır. Bu dönemde kasaba büyük ölçüde harabe haline gelmiş, birçok kişi hayatını kaybetmiş ve bölge ıssız bir hale gelmiştir. Ardından, yakın çevreden gelen 70 aile, birkaç seramikçiyle birlikte yeniden yerleşerek seramik üretimini canlandırma çabalarına girmiştir. Yerel çamur kaynaklarını kullanarak seramik üretimindeki geleneksel yöntemleri yeniden hayata geçirmişlerdir. İletişim

araçlarının sınırlı olmasına rağmen, bu aileler yerel üretim kanallarını geliştirerek, seramikleri katır sırtında Golfe-Juan kıyılarına taşımış ve burada düz dipli teknelere yüklemişlerdir. Bu süreç, Vallauris'in uzun süreli çömlekçilik geleneğinin temelini atmış ve kasabanın seramik üretim merkezi olma yolculuğunun başlangıcını oluşturmuştur (Golfe-Juan, 2023).

19. yüzyılın sonlarına doğru Massier ailesi, Vallauris'teki seramikçilik geleneğinin devamını sağlamış ve önemli bir rol üstlenmiştir. Fransız Devrimi'ne kadar uzanan kökleriyle bu aile, Vallauris seramiğinin gelişiminde belirleyici bir etki yapmıştır. Clément Massier, modern seramiğin kurucusu olarak kabul edilmekte olup, seramikle tanışmasını bir İtalyan ustasına borçludur. Bu usta, ona Massier ailesinin ünlü sırlı toprak kapları gibi çeşitli teknikleri öğretmiştir. Massier şirketi, Clément ve Delphin kardeşler ile kuzenleri Jérôme tarafından uzun yıllar yönetilmiştir. Bu aile, sadece yerel pazarda değil, Almanya ve İngiltere gibi uluslararası pazarlarda da satış yaparak, hatta kraliyet için tedarik sağlamak suretiyle genişlemiştir. Massier seramikleri, metalik pigmentlerle işlenmiş, yanardöner renklerle bezeli benzersiz bir estetik anlayışıyla tanınmaktadır. Clément, Delphin ve Jérôme, seramiklerine renkli emayeler ve metalik pigmentler ekleyerek kendilerine özgü bir üslup yaratmışlardır (Saydan, 2024: 110).

Görsel 31. Vallaurisli bir çömlek ustası, Clement Massier'in atölyesi, 20. yüzyıl, Ulusal Picasso Kaleiçi Müzesi, Vallauris, Fransa (Birinci Yazar Arşivi, 2023).

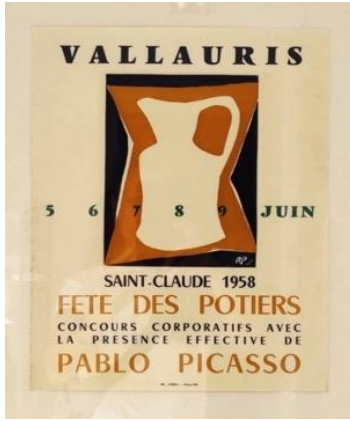
Görsel 32. Jérôme Massier, Vallauris vazosu, Vallauris, Fransa (Massier, 19. yüzyıl).

Vallauris'in seramik sanatına olan esas katkısı, 20. yüzyılın başlarına dayanmaktadır. 2. Dünya Savaşı sonrasında, kent yeniden birçok sanatçı ve seramik ustasının ilgisini çekmeye başlamış ve onları buraya yerleşmeye ikna etmiştir. Bu sanatçılardan en önemlisi, 1940'ların sonlarında Vallauris'e taşınarak seramik sanatına olan merakını burada derinleştiren İspanyol ressam Pablo Picasso'dur. Picasso'nun Vallauris'deki seramik çalışmaları, kenti yeniden bir seramik merkezi haline getirmiştir. Onun etkisiyle kentteki seramik atölyeleri ve galeriler hızla gelişip büyümüş, Vallauris seramikleri dünya çapındaki sergi ve müzelerde daha

sık yer almaya başlamıştır. Bu dönemde kent, üretim anlamında yeniden hız kazanmış, Vallaurisli seramik sanatçıları, yaratıcı bakış açıları ve farklı tekniklerle öne çıkmışlardır (Saydan, 2024: 111).

Görsel 33. Vallauris’de Ulusal Picasso Müzesi’den Picasso Koleksiyonu, Vallauris, Fransa (Birinci Yazar Arşivi, 2023).

Görsel 34. Vallauris, Ulusal Picasso Müzesi Koleksiyonu’ndan Picasso’nun hazırladığı bir sergi afişi, Vallauris, Fransa (Birinci Yazar Arşivi, 2023).

Vallauris'te, geçmişte olduğu gibi günümüzde de dekoratif çömlekçilik örnekleri sergilenmektedir. Bu örnekler arasında ünlü isimlerin eserlerinin yanı sıra, yemek pişirme amaçlı çömlekler ve çeşitli dekoratif objeler de yer almaktadır. Çağdaş seramik sanatı üretimi hızla devam etmekte olup, Vallauris sokaklarındaki irili ufaklı atölyelerde sanatçılar, kişisel tarzlarını ve bireyselliklerini yansıtan eserler ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, “Vallaurian” tarzından çok, bir çeşitlilikten söz etmek mümkündür. Bazı sanatçılar, kişisel araştırmaları ve deneyimleri sonucunda resimsel etkilere odaklanırken, diğerleri renklerin büyümesine ya da hacimli formların gücüne odaklanmaktadır (Saydan, 2024: 115).

Görsel 35. Vallauris kasabasının seramik atölyeleri ve seramikçilik ile ilgili kent unsurlarını gösteren bir broşür. Vallauris, İspanya (2023).

Görsel 36. Günümüz Vallauris seramiklerinin üretilip satışının yapıldığı bir atölye, Vallauris, Fransa (Birinci Yazar Arşivi, 2023).

Görsel 37. 50 yıllık desenli, sır içi tekniği ile üretilmiş bir tabağın iç dekoru, Vallauris, Fransa (Birinci Yazar Arşivi, 2023).

Görsel 38. Günümüzde sır içi tekniği ile üretilmiş bir tabağın iç dekoru, Vallauris, Fransa (Birinci Yazar Arşivi, 2023).

Vallauris dışında seramik sanatçılarının da yerleştiği bu kentte, farklı ve çağdaş yaratımlar kent yaşamını önemli ölçüde etkilemiştir. Özellikle 20. yüzyılın ortalarına doğru Vallauris, seramiğin uluslararası bir merkezi haline gelmiştir. 1966 yılında Vallauris çömlekçileri, gerçek bir “Dünya Seramik Merkezi” yaratma kararı almış ve Fransa'daki en iyi sanatçılar ve zanaatkarları bir araya getirecek ulusal bir yarışma düzenlenmesini önermişlerdir. Bu fikir, André Malraux ve Pablo Picasso gibi ünlü çağdaş sanatçıların yanı sıra diğer yaratıcı sanatçıların da ilgisini çekmiş ve 1968 yılında bu yarışma uluslararası hale gelmiştir. Böylece “Vallauris

Biennale Internationale de Céramique d'Art" (Uluslararası Seramik Sanat Bienali) ortaya çıkmıştır (Golfe-Juan, 2023).

Araştırma süresince gerçekleştirilen ziyaretlerde, yerel yönetimlerin bu tür faaliyetlere eskisi kadar güçlü bir destek vermediği izlenimi edinilmiştir. Son dönemlerde ise bu etkinliklerin gözle görülür şekilde ivme kaybettiği fark edilmektedir. Bunun en belirgin göstergelerinden biri, 1966'dan bu yana seramik alanındaki çağdaş yaratıcılığı uluslararası düzeyde ödüllendirmeyi amaçlayan "Vallauris Uluslararası Seramik Sanat Bienali"nin yerel yönetimin desteğini çekmesiyle 2016'dan itibaren düzenlenememesidir. Vallaurisli sanatçıların da desteklediği bu etkinlik, kentte çağdaş seramik sanatının gelişimine katkı sağlamakta ve kültür-sanat hayatına canlılık katmaktadır. Bu nedenle, bienale çekilen desteğin geçici olduğu düşünülmektedir.

Görsel 39. Vallauris Seramik Bienali katalog kapağı, Vallauris, İspanya (2016).

Görsel 40. Vallauris'te düzenlenen pek çok seramik bienaline ait katalog ve kitaplar, Vallauris, Fransa (Birinci Yazar Arşivi, 2023).

Vallauris'e seramikçi kenti imajını kazandıran en önemli unsurlardan biri de "Vallauris Le Château de Musée" yani Vallauris Kale Müzesi'dir. Bu müze, geçmişte düzenlenen bienallerin de merkezi konumundadır ve bu sayede uluslararası alanda daha da ün kazanmıştır. Seramik alanındaki çağdaş araştırmaların önemli örnekleriyle zenginleşen müze, 16. yüzyılda yeniden inşa edilen Vallauris Kalesi'nde yer almakta olup, nadir Rönesans yapılarından biridir. Müze, Ulusal Picasso Müzesi ve Magnelli Müzesi gibi diğer önemli koleksiyonlara da ev sahipliği yapmaktadır. Böylece müze, 20. yüzyılda modernitenin iki simgesel figürü olan Pablo Picasso ve Alberto Magnelli'nin eserleri etrafında şekillenmektedir (Saydan, 2024: 121).

Müze koleksiyonları, Vallauris'in sanatsal, zanaat ve kültürel mirasını derinlemesine sergileyen önemli bir kaynak oluşturuyor. Bu eserler, şehrin seramik geçmişinin izlerini takip etme fırsatı

sunuyor; geleneksel mutfak üretiminin izlerinden, 19. yüzyılın ikinci yarısındaki seramik geleneği ve Massier ailesinin 1950'lerdeki sanatsal seramiklerindeki estetik ve teknik yeniliklere kadar geniş bir yelpazede sunulmuştur. Ayrıca, bienal ve yarışmalardan gelen ödüllü tasarımlar, Vallauris seramiğinin dinamik yapısını ve sürekli evrimini gözler önüne seriyor. Bu bağlamda müze, şehrin kültürel zenginliğinin ve çağdaş seramik sanatındaki etkisinin bir yansıması olarak büyük önem taşımaktadır.

Görsel 41. Vallauris Kale Müzesi, dış görünüm, Vallauris, Fransa (Birinci Yazar Arşivi, 2023).

Görsel 42. Günlük kullanıma yönelik mutfak seramikleri, 1930-1940, Vallauris Ulusal Seramik Müzesi, Vallauris, Fransa (Birinci Yazar Arşivi, 2023).

Görsel 43. Uluslararası sergi bölümünde yer alan bir seramik heykel, Vallauris Ulusal Seramik Müzesi Koleksiyonu, Vallauris, Fransa (Birinci Yazar Arşivi, 2023).

Görsel 44. Uluslararası sergi bölümünde yer alan seramik formlar, Vallauris Ulusal Seramik Müzesi Koleksiyonu, Vallauris, Fransa (Birinci Yazar Arşivi, 2023).

SONUÇ

Bu çalışma, Akdeniz liman kentlerinde seramik kültürünün ve kimliğinin nasıl şekillendiğini; kültürel mirasın korunması ve tanıtılmasının, bu kentlerin toplumsal ve ekonomik yapıları üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Çanakkale, Faenza, Mallorca ve Vallauris örneklerinde seramik, yalnızca bir zanaat değil, aynı zamanda bu kentlerin kimliklerini ve kültürel miraslarını biçimlendiren temel unsurlardan biri olarak öne çıkmaktadır.

Seramik, her dört kentte de geçmişten günümüze taşınan önemli bir geleneksel sanat dalı olmanın yanı sıra, bu kentlerin ekonomik kalkınmalarına da katkı sağlamış, kültürel kimliklerinin pekişmesinde belirleyici bir rol oynamıştır. Çalışmada ele alınan kentlerin seramik üretiminde yaşadıkları dönüşüm süreci, teknolojik gelişmeler, ekonomik krizler ve kültürel etkileşimlerin nasıl bir araya geldiği ve bu süreçlerin seramiğin estetik değerleriyle ne şekilde harmanlandığı ortaya konmuştur. Bu bağlamda, seramik, sadece bir sanatsal üretim aracı olmanın ötesinde, kentlerin kültürel, sosyal ve turistik kimliklerinin önemli bir parçası haline geldiği görülmüştür.

Çanakkale örneğinde, seramik kültürünün yaşatılması, ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtılması için atılacak adımların, şehrin kültürel ve sanatsal yaşamına katkı sağlayacağı ve bu sayede kentin kültürel turizm potansiyelinin güçleneceği vurgulanmaktadır. Faenza, Mallorca ve Vallauris'te seramik üretiminde sürdürülen festivaller ve uluslararası etkinlikler, bu kentlerin seramik mirasını koruma, yayma konusundaki stratejilerinin başarıyla uygulandığını göstermektedir. Bu etkinlikler, seramiğin kentlerin kimliklerinin bir parçası olarak hem yerel halkla hem de dünya genelindeki sanatseverlerle buluşturulmasını sağlamaktadır.

Bununla birlikte, Çanakkale'nin diğer seramik kentlerine kıyasla daha sınırlı bir tanıtım çabası sergileyebilmiş olması, bu kentlerin seramik kültürlerinin daha geniş bir kitleye ulaşabilmesi için yapması gereken iyileştirmeleri ortaya koymaktadır. Çanakkale'nin seramik üretimi, kültürel mirasının korunması ve gelişen sanatsal değerlerinin desteklenmesi açısından, yerel yönetimler ve akademik kurumlarla iş birliği içerisinde gerçekleştirilecek etkinlik ve organizasyonların önemi vurgulamaktadır. Bu bağlamda, 2025 yılında ilki düzenlenecek olan "Uluslararası Çanakkale Seramik Festivali", kentin seramik mirasını uluslararası platformda tanıtarak, kültürel etkileşimi ve sanatsal iş birliklerini artıracak önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca, Türkiye'nin de kısa zaman içerisinde kendi seramik kentlerini kurarak bu birliğe katılımı beklenmektedir.

Akdeniz liman kentlerinin seramik kültürüne katkıları, sadece bu kentlerin içindeki toplulukları değil, aynı zamanda bu kültürlerin birbirleriyle nasıl etkileşime girdiğini de gözler önüne sermektedir. Özellikle seramik

üretimi ve ticareti üzerinden kurulan bağlantılar, bu kentler arasındaki kültürel ve sanatsal etkileşimin tarihsel sürekliliğini gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda, seramik kültürü, bu kentler arasında bir kimlik paylaşımı ve kolektif bir hafıza yaratmaktadır.

Sonuç olarak, bu çalışma, seramik kültürünün bir kent için sadece bir ekonomik faaliyet olmanın ötesinde, kültürel kimliğin şekillendirilmesinde ve toplumlar arası etkileşimin güçlendirilmesinde önemli bir araç olduğunu ortaya koymuştur. Çanakkale, Faenza, Mallorca ve Vallauris gibi kentlerin seramik mirası, bölgesel ve küresel düzeyde daha fazla görünürlük kazanarak, bu kültürel değerlerin sürdürülebilirliğini ve geleceğe taşınmasını sağlayacak potansiyele sahiptir. Bu bağlamda, seramik kentlerinin birbirleriyle iş birliği yaparak ortak projeler geliştirmesi, seramik kültürünün evrensel düzeyde tanınmasını sağlayacak önemli bir adım olacaktır. Gelecekte yapılacak araştırmalar, seramik üretiminin bu kentlerin toplumsal yapıları üzerindeki etkilerini daha derinlemesine inceleyerek, kültürel mirasın korunması ve yayılmasına dair yeni stratejiler geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

EXTENDED SUMMARY

Introduction

This study explores the ceramic heritage through the cases of Çanakkale (Turkey), Faenza (Italy), Mallorca (Spain), and Vallauris (France), which are known to have derived their names from their traditional ceramics, and examines the impact of this heritage on their local ceramic cultures. By analyzing both historical development and contemporary practices, the research reveals how ceramics serve not only as an aesthetic expression but also as a vehicle for transmitting heritage and fostering intercultural dialogue. The study draws on field observations, interviews with artisans, and institutional collaborations to explore the interplay between local traditions and global artistic currents in ceramic production, ultimately highlighting the role of these port cities as living centers of ceramic culture.

Method

In this research, a comprehensive literature review was conducted on the ceramic history of the selected cities, identifying the origins, historical development, and current status of their ceramic practices. Previous studies related to the topic were examined, utilizing both national and international sources such as published articles, books, theses, reports, conference papers, and symposium proceedings. Additionally, field research was carried out in ceramic workshops and with local artisans in each city. Projects, museums, associations, foundations, and educational institutions contributing to ceramic production were identified, and interviews were conducted both in person and online with these entities. As a result, the unique ceramic works of each city were analyzed, the inter-city network of local ceramic culture was mapped, and both the historical evolution and contemporary interpretations of ceramic production were discussed in relation to city identity.

This study does not focus on a specific historical period; rather, it aims to evaluate the present situation by tracing the general historical trajectory of each city. The sequence of the examined ceramic cities is arranged in alphabetical order.

Findings and Results

In this study, it reveals that the Mediterranean port cities such as Çanakkale, Faenza, Mallorca, and Vallauris each possess unique ceramic traditions shaped by their geographic, cultural, and historical contexts. Despite their differences, the Mediterranean Basin demonstrates a shared continuity in ceramic production, sustained through local artisanship, educational institutions, and cultural policies. Furthermore, the interaction between traditional methods and contemporary approaches in these cities reflects the adaptability and resilience of Mediterranean ceramic culture. These findings underscore the role of ceramics not only as a form of artistic heritage but also as a living component of urban identity and intercultural dialogue.

Discussion and Conclusions

In examining the ceramic heritage of the Mediterranean basin, it is essential to consider how cultural interactions are reflected across urban landscapes. The longstanding traditions surrounding four prominent European ceramic cities illustrate a form of living memory—an ongoing transmission of craft practices shaped over centuries and carried into contemporary contexts. These cities, renowned for their artisanal legacy, draw from a shared geography and demonstrate a collective effort to preserve ceramics as an enduring cultural heritage.

Today, several initiatives—many supported by the European Union—seek to revitalize and reconnect these historical networks, positioning ceramics as a bridge between cities and cultures. These efforts promote ceramics not only as a medium of cultural dialogue but also as a potential component of heritage tourism. Turkish ceramic centers, led by Çanakkale, are increasingly becoming part of this broader network, preparing to take their place within the framework of internationally recognized “ceramic cities.” One prominent example is the European Grouping of Territorial Cooperation’s Cities of Ceramics project, which aims to foster collaboration and shared cultural experiences among member cities. Such cooperation is considered crucial for preserving the significance of ceramics, just as it was in earlier historical epochs.

Given that many of these ceramic-producing cities are historically port cities, their identity has long been shaped by movement, exchange, and interconnectedness. From this perspective, promoting these cities as cultural and touristic routes—on local, national, and international levels—contributes to making their heritage more visible and accessible. To ensure the continuity of this legacy, it is vital to support and encourage the involvement of young artists and students in ceramic practices. The development and sustainability of ceramic education and workshops depend on collaboration between local governments, institutions, and artisan communities. In this context, universities, vocational schools, and local cultural organizations play a key role in shaping urban strategies that align with heritage preservation.

The transmission of this artisanal knowledge from master ceramicists to future generations, along with the integration of contemporary techniques by emerging practitioners, should be backed by academic research and institutional support. Furthermore, Türkiye is expected to formally join the growing network established under the AEuCC (European Grouping of Territorial Cooperation – Cities of Ceramics), which currently includes many regions, particularly in Italy. The inclusion of Çanakkale and other Turkish ceramic centers is anticipated to enhance their visibility and contribute meaningfully to the broader dialogue on cultural heritage and international cooperation.

KAYNAKÇA

- AiCC, Statuto. (2014). İtalyan Seramik Kentleri Birliği Tüzüğü - AiCC. Faenza, İtalya: Associazione Italiana Città della Ceramica.
- Ajuntament de Marratxí. (2023, Ekim 10). Fira del Fang 2023. <https://ceramicademarratxi.es/fira-del-fang/> adresinden alındı.
- Alaybek, G. (2008). Sicilya Bölgesi Rönesans Dönemi Mayolika Dekorlarının İncelenmesi ve Uygulanması (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.
- Arda, E. (2010). Geleneksel Çanakkale Seramiklerinde At Başlı Testiler. Çanakkale.
- Attard, R. & Azzopardi, R. (2012). Mediterranean Maiolica. Schiffer Publishing Ltd.
- Batmaz, Y. (2019). Smyrna Agorası'nda Bulunan Çanakkale Seramiklerinin Araştırılması ve Modern Tekniklerle Yeniden Üretilmesi (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.
- Coll, J. (1998). Mallorca I El Comerc de La Ceramica a la Mediterrania. Fundació “la Caixa”.

- Çevrimiçi. (2022, Ekim 26). “Faenza” Sözlük’de. <https://en-academic.com/dic.nsf/enwiki/887556/Çevrimiçi>
- Çevrimiçi. (2022, Ekim 26). “Faenza” Sözlük’de. <https://en-academic.com/dic.nsf/enwiki/887556/Çevrimiçi>
- Dino, A. (1990, Temmuz 26). Seramik Sanatının Başkentinde. İtalya'nın Faenza Kentindeki Seramik Bienalinde Türkiye de Yer Alacak. *Kültür – Sanat Gazete Sayfası*. <https://earsiv.sehir.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11498/22952/001512685006.pdf> adresinden alındı.
- Girgin, G. (2006). Fenikelilerde Akdeniz Ticareti. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Glassie, H. (1993). *Turkish Traditional Art Today*. Indiana University Press.
- Golfe-Juan, O. d. (t.y.). Picasso et Ceramique. <http://www.vallauris-golfe-juan.fr/-Ceramique-.html>
- Hacızade, F. (2014). Seramik Alanında Kullanılan Terim ve Kavramlarda Türkçenin Durumu. *Türkiye Araştırmaları Dergisi*, 35–39.
- History of the Museum. (2022, Nisan 23). Museo Internazionale Delle Ceramiche. <https://www.micfaenza.org/> adresinden alındı.
- Karagül, M. F. (2013). Çanakkale ve Midilli Adası Arası Seramik Öyküsü. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, 85–105.
- Marratxi Seramik Müzesi. (2023, Eylül 22). Siirell Yapımı (Y. Saydan, Röportaj Yapan).
- Nepoti, S. (1990). 600 Yıllık Faenza Seramikleri. İstanbul: Türk ve İslam Eserleri Müzesi.
- Okçuoğlu, T. & Ilıcalı, Ö. (2017). İtalyan Mayolika ve İznik Seramiklerinin Teknik, Motif ve Üslup Bağlamında Karşılaştırılması (XV.–XVII. Yüzyıllar). *Art Sanat*, 8, 220–249.
- Öney, G. (1971). Türk Devri Çanakkale Seramikleri. Ankara: Çanakkale Seramik Fabrikaları.
- Sanay, F. (1989). Türk Dönemi Çanakkale Seramiklerinin Dünyü ve Bugünü (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Saydan, Y. (2024). Çanakkale, Faenza, Mallorca ve Vallauris Liman Kentlerinin Seramik Kültürüne Etkilerinin Araştırılması (Sanatta Yeterlik Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.
- Sevim, S., Hakan Dönmezer, S., Hakan Martinez, E., & Çöl, N. (2017). İspanya Talavera Seramikleri ve Kütahya Çinilerinin Karşılaştırılarak Kültürel Yaklaşımla Değerlendirilmesi. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 20–43.
- Sevim, S., Özudoğru, Ş., & Eğin, M. (1992). Kültürel İletişimde Seramiğin Yeri (Mayolika ve Delf Seramikleri Üzerine Araştırma). *Kurgu Dergisi*, 213–235.
- Tekkök, B. (2018). Çanakkale Seramikleri; 17. Yüzyıl Sonundan 21. Yüzyıla. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, 19–35.
- Wilson, T. (2017). *Italian Maiolica and Europe*. London: Ashmolean Museum, Museum Of Art And Archaeology University Of Oxford.
- Wouters, P. (2006). Vallauris of 100 Potters (and 21 Residencies). *Vallauris Ceramics Monthly*, 43–45.

Görsel Kaynakça

- (1200). 11. yüzyıla ait Çanakkale’nin gemi desenli tabaklarını andıran bir İslam dönemi tabağı. [Seramik Tabak]. İspanya. <https://shiplib.org/wp-content/uploads/2020/07/5.1-HMC-II-65.pdf>
- (15. yy). İtalyan alberellolarını andıran bir Mallorca mayolikası. [Seramik Obje]. Mallorca, İspanya. <https://lluiscastaldoblog.wordpress.com/>

- (15. yy). “Pavona” tarzında dekore edilmiş geleneksel Faenza tabağı. [Sırıçi Seramik Tabak]. MIC Faenza Müzesi, İtalya. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Rinascimento_247_web.jpg
- (18. yüzyıl sonu – 19. yüzyıl başı). Bitkisel desenli geleneksel Çanakkale tabağı. [Seramik Tabak]. Suna ve İnan Kırac Kaleiçi Müzesi, Antalya. http://seramik.kaleicimuzesi.com/seramik_tr.php?sid=230&page=31
- (19. yüzyıl). Massier, J. Vallauris vazosu [Seramik Vazo]. Fransa. https://www.veniceclayartists.com/wp-content/uploads/2013/03/7267189_1_1.jp
- (19. yüzyıl sonu). At biçimli geleneksel Çanakkale seramiği. [Seramik Form]. Suna ve İnan Kırac Kaleiçi Müzesi, Antalya. http://seramik.kaleicimuzesi.com/seramik_tr.php?sid=119&page=17
- (1952). Chagall, M. Cupid. [Boyalı ve Sırlı Seramik Tabak]. MIC Faenza Müzesi, İtalya. <https://www.micfaenza.org/en/opera/marc-chagall-cupid/>
- (2016). Vallauris Seramik Bienali katalog kapağı. [Grafik Görsel]. Vallauris, İspanya. www.vallauris-golfe-juan.fr
- (2022). Avrupa Bölgesel İş Birliği Seramik Kentleri Grubu (EGTC) logosu ve haritası. [Grafik Görsel]. İspanya. <https://www.aeucc.eu/>
- (2022). İtalyan Seramik Kentleri Birliği’nin (AiCC) kurum logosu ve AiCC’ye kayıtlı İtalyan seramik kentlerinin turistik haritası. [Grafik Görsel]. Faenza, İtalya. <https://www.buongiornoceramica.it/>
- (2023). Marratxí ve Pórtol bölgelerine ait “Ruta del Fang” seramik rotası haritası ve bir çarşı görüntüsü. [Grafik Görsel]. Mallorca, İspanya. <https://visitmarratxi.es/lloc/pub/#venue-photos>
- (2023). Vallauris kasabasının seramik atölyeleri ve seramikçilik ile ilgili kent unsurlarını gösteren bir broşür. [Grafik Görsel]. İspanya. <https://www.vallaurisgolfejuan-tourisme.fr/picasso-ceramique/la-ceramique/visites-dateliers/>